

Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialueen täydentävän ja ehkäisevän toimeentulo- tuen myöntämisen perusteet

**Tulevaisuuslautakunta
4.9.2024 § 106**

Sisällys

1 Johdanto.....	4
2 Toimeentulotuen perusteet	5
2.1 Toimeentulotuen tarkoitus ja määräytyminen	5
2.2 Perustoimeentulotuki.....	5
2.3 Täydentävä toimeentulotuki.....	6
2.4 Ehkäisevä toimeentulotuki.....	7
3 Erityisistä tarpeista tai olosuhteista aiheutuvat menot täydentävässä toimeentulotuessa..	9
3.1 Asuminen.....	9
3.1.1 Vuokravakuus.....	9
3.1.2 Muutto	10
3.1.3 Vuokra- ja sähkövelka	10
3.1.4 Huonekalut ja kodinkoneet	11
3.1.5 Varastointikulut.....	12
3.1.6 Siivouskulut	13
3.2 Vaatetus.....	13
3.2.1 Erityisistä tarpeista johtuvat vaate- tai jalkinehankinnat	13
3.2.2 Romanivaatetus	13
3.3 Lapset, nuoret ja lapsiperheet	14
3.3.1 Lastenvaunut ja muut lasten tarvikkeet.....	14
3.3.2 Lasten ja nuorten harrastusmenot	15
3.3.3 Lasten luonapitoon ja tapaamisiin liittyvät kulut	15
3.3.4 Päivähoitomenot, aamu- ja iltapäivähoito	16
3.3.5 Perhejuhlaan, rippikouluun, leiriin tai tuettuun lomiin liittyvät kulut	16
3.4 Työkäiset ja iäkkäät	17

3.4.1 Opiskelusta aiheutuvat kulut.....	17
3.4.2 Työssä käymisestä aiheutuvat kulut	18
3.4.3 Aikuisten harrastusmenot	18
3.4.4 Kotiin annettavien palvelujen ja asumispalvelujen asiakasmaksut.....	19
3.4.5 Edunvalvontamenot.....	19
3.5 Terveystuettomenot.....	20
3.5.1 Lääkkeet, lääkevalmisteet ja hoitotarvikkeet.....	20
3.5.2 Erityisruokavaliosta johtuvat tavanomaista suuremmat ravintomenot	20
3.5.3 Erilaiset apuvälineet	21
3.5.4 Kuntoutuspsykoterapiaan liittyvät maksut	21
3.6 Maahanmuuttajat	22
3.6.1 Kansalaisuushakemusten, oleskelulupien ja muiden asiakirjojen kustannukset.....	23
3.6.2 Paperittomat asiakkaat	23
3.7 Muut hakijaryhmät.....	23
3.7.1 Yrittäjät.....	24
3.7.2 Vangit.....	24
3.8 Hautauskustannukset.....	25
4 Toimeentulotuen suhde lastensuojeluun.....	28
4.1 Lastensuojelun tarkoitus ja ennaltaehkäisevä lastensuojelu	28
4.2 Toimeentulon ja asumisen turvaaminen	28
4.3 Jälkihuolto	28
4.4 Yksityisesti sijoitettu lapsi	29
5 Täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen hakeminen ja päätöksenteko.....	30
6 Muutoksenhaku.....	32
7 Käsitteet.....	33
8 Säännökset ja lisätietoja	35

1 Johdanto

Toimeentulotuki on sosiaalihuoltoon kuuluva viimesijainen tuki, jonka tarkoituksena on turvata henkilön ja perheen toimeentulo ja edistää itsenäistä selviytymistä. Toimeentulotuen avulla turvataan ihmisarvoisen elämän kannalta vähintään välttämätön toimeentulo. (Laki toimeentulotuesta 1412/1997.)

Toimeentulotuen kokonaisuus muodostuu kolmesta osasta: perustoimeentulotuki, täydentävä toimeentulotuki ja ehkäisevä toimeentulotuki. Perustoimeentulotuki on Kansaneläkelaitoksen vastuulla ja täydentävä sekä ehkäisevä toimeentulotuki on hyvinvointialueen sosiaalihuollon vastuulla.

Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialueen täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen ysohjeet 1.1.2023 alkaen on hyväksytty Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialueen tulevaisuuslautakunnassa 21.12.2022 § 131. Tällä ohjeistuksella korvataan soveltamisohje 21.12.2022 § 131 ja uusi täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen myöntämisen perusteet tulee voimaan 1.10.2024 alkaen.

Täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen myöntämisen perusteet ohjeen tarkoituksena on selkeyttää ja tarkentaa täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen myöntämisen perusteita, menettelytapoja ja tuen määräytymistä. Myöntämisen perusteet ohjeen tarkoitus on taata hyvinvointialueen asukkaille yhdenvertainen käytäntö toimeentulotukilakia sovellettaessa.

Laki toimeentulotuesta sekä muut julkisen hallinnon työskentelyä ohjaavat lait velvoittavat viranomaisia. Lisäksi hallinto-oikeuden, korkeimman hallinto-oikeuden ja eduskunnan oikeusasiamiehen tekemät ennakkopäätökset linjaavat lain tulkintaa. Työntekijä ei voi käyttää myöntämisen perusteet ohjetta yksinomaan päätöksenteon perusteena. Toimeentulotuen tarve selvitetään, arvioidaan ja ratkaistaan yksilö- ja perhekohtaisen elämäntilanteen sekä taloudellisen ja sosiaalisen tilanteen perusteella.

Pohteen delegointisäännössä on määritelty viranhaltijoiden oikeudet päättää täydentävästä ja ehkäisevästä toimeentulotuesta.

2 Toimeentulotuen perusteet

2.1 Toimeentulotuen tarkoitus ja määräytyminen

Toimeentulotuki on sosiaalihuoltoon kuuluva viimesijainen ja tilapäiseksi tarkoitettu taloudellinen tuki, jolla turvataan henkilön ja perheen toimeentulo ja edistetään itsenäistä selviytymistä. Toimeentulotuen avulla turvataan henkilön ja perheen ihmisarvoisen elämän kannalta vähintään välttämätön toimeentulo. Toimeentulotuen viimesijaisuus tarkoittaa, että asiakkaan on käytettävä muut tulon lähteet ensin. (Laki toimeentulotuesta 1412/1997.)

Toimeentulotukilain (1412/1997) 2 §:n mukaan jokaisella on oikeus saada toimeentulotukea, jos hän on tuen tarpeessa eikä voi saada toimeentuloa ansiotyöllään, yrittäjätoiminnallaan, toimeentuloa turvaavien muiden etuuksien avulla, muista tuloistaan tai varoistaan, häneen nähden elatusvelvollisen henkilön huolenpidolla tai muulla tavalla. Jokaisella on velvollisuus kykynsä mukaan pitää huolta itsestään ja omasta elatuksesta sekä muussa lainsäädännössä säädettyyn velvollisuuteen vastata myös puolisonsa ja alaikäisten lasten elatuksesta.

Toimeentulotukea hakeva 17-64-vuotias henkilö on velvollinen ilomittautumaan työnhakijaksi, jos hän ei ole työssä palkansaajana tai yrittäjänä, opiskele päätoimisesti, ole työkyvytön tai työttömyysetuutta estävällä sosiaalietuudella, laitoshoidossa tai muun edellä mainittuun syyn vuoksi esteellinen vastaanottamaan työtä.

Toimeentulotukea myönnetään toimeentulotukilain mukaan määriteltyihin tarpeellisiin menoihin, joita hakija ei pysty kattamaan käytettävissä olevilla tuloillaan ja varoillaan. Toimeentulotukea myönnettäessä otetaan huomioon perusosalla katettavat menot ja tarpeellisen suuruisina huomioon otettavat muut perusmenot (perustoimeentulotuki) sekä tarpeellisen suuruisina huomioon otettavat erityisistä tarpeista tai olosuhteista johtuvat menot (täydentävä toimeentulotuki). Menoja ei huomioida toimeentulotukeen oikeuttavana niiltä osin kuin ne korvataan tai vastaava etuus saadaan muulla perusteella.

2.2 Perustoimeentulotuki

Perustoimeentulotukea haetaan Kelasta, joka vastaa hakemuksen käsittelystä ja päätökse-

teosta. Perustoimeentulotuen määrä on toimeentulotukilaissa määriteltyjen menojen ja käytettävissä olevien tulojen erotus. Perustoimeentulotuen perusosalla katettaviin menoihin kuuluvat ravintomenot, vaatemenot, vähäiset terveydenhuollon menot sekä henkilökohtaisesta ja kodin puhtautudesta, paikallisliikenteen käytöstä, sanomalehden tilauksesta, puhelimen käytöstä ja harrastus- ja virkistystoiminnasta aiheutuvat menot sekä vastaavat muut henkilön ja perheen jokapäiväiseen toimeentuloon kuuluvat menot.

Perusosalla katettavien menojen lisäksi muina perusmenoina otetaan tarpeellisen suuruisena huomioon asumismenot (7 a §), joita ovat vuokra, vastike, omistusasunnon hoitomenot, asunnon lämmitysmenot, taloussähköstä aiheutuvat menot, vesimaksut, kotivakuutus sekä asuntoon muuttoon liittyvät menot. Lisäksi muita perusmenoja (7 b §) ovat vähäistä suuremmat terveydenhuollon menot, lasten varhaiskasvatuksesta aiheutuvat menot sekä koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan menot, lapsen tapaamisista aiheutuvat menot hyvinvointialueen vahvistaman sopimuksen tai tuomioistuimen päätöksen mukaisesti, henkilötodistuksen, oleskeluasiakirjan ja matkustusasiakirjan hankintamenot.

Perustoimeentulotuki haetaan Kelasta Kelan sähköisessä asiointipalvelussa, paperisella hakemuslomakkeella, soittamalla Kelan palvelunumeroon tai asioiden Kelan toimistossa. Lisätietoja löytyy Kelan verkkosivuilta www.kela.fi/toimeentulotuki tai Kelan toimeentulotuen asiakaspalvelusta 020 692 207 avoinna ma-pe klo 9-16.

2.3 Täydentävä toimeentulotuki

Täydentävää toimeentulotukea myönnettäessä otetaan huomioon tarpeellisen suuruisina henkilön tai perheen erityisistä tarpeista tai olosuhteista johtuvat, toimeentulotuen turvaamiseksi tai itsenäisen suoriutumisen edistämiseksi tarpeelliseksi harkitut menot. Henkilön tai perheen erityisenä tarpeena tai olosuhteena voidaan pitää pitkäaikaista toimeentulotuen saamista, pitkäaikaista tai vaikeaa sairautta, lasten harrastustoimintaan liittyviä erityisiä tarpeita ja muita näihin verrattavissa olevia tarpeita. (Toimeentulotukilaki 7 c §.)

Tarpeenmukaista täydentävää toimeentulotukea voidaan myöntää edellä mainittuihin yksilöllisistä tarpeista ja olosuhteista johtuviin menoihin, kun asiakkaalla on voimassa oleva Kelan perustoimeentulotuenpäättös hakemisajalle eikä Kelan perustoimeentulotuen ylijäämä kata haettua menoa.

2.4 Ehkäisevä toimeentulotuki

Ehkäisevän toimeentulotuen tarkoituksena on edistää henkilön ja perheen sosiaalista turvallisuutta ja omatoimista suoriutumista sekä ehkäistä syrjäytymistä ja pitkäaikaista riippuvuutta toimeentulotuesta. Ehkäisevää toimeentulotukea voidaan myöntää asiakkaan aktivointia tukeviin toimenpiteisiin, asumisen turvaamiseksi, ylivelkaantumisesta tai taloudellisen tilanteen äkillisestä heikentymisestä aiheutuvien vaikeuksien lieventämiseksi sekä muihin tuen saajan omatoimista suoriutumista edistäviin tarkoituksiin. (Toimeentulotukilaki 1 § 2. mom., 8 §.)

Hyvinvointialue päättää ehkäisevän toimeentulotuen myöntämisen perusteita. Tuki voidaan myöntää erityisestä syystä poiketen siitä, mitä toimeentulotukilaissa säädetään tuen määräytymisestä, määräytymisajasta ja laskelmasta sekä tuen hakemisesta. (Toimeentulotukilaki 8 §.)

Ehkäisevän toimeentulotuen myöntämisellä pyritään saamaan muutos asiakkaan tai perheen tilanteeseen. Ehkäisevä toimeentulotuki on sosiaalityön työväline sekä osa suunnitelmallista ja tavoitteellista sosiaalityötä. Ehkäisevästä toimeentulotuesta päättää sosiaalityöntekijä tai sosiaaliohjaaja.

Ehkäisevän toimeentulotuen myöntäminen perustuu asiakkaan kanssa yhteistyössä tehtyyn palvelutarpeen arviontiin tai asiakassuunnitelmaan. Ehkäisevä toimeentulotuen myöntäminen edellyttää aina yksilökohtaista harkintaa. Ehkäisevää toimeentulotukea ei ole tarkoitettu toistuvasti myönnettäväksi.

Ehkäisevä toimeentulotuki voidaan myöntää tarpeisiin, joita ei ole määritelty perus- ja täydentävän toimeentulotuen kriteereissä. Ehkäisevän toimeentulotuen myöntämisessä voidaan erityisestä syystä poiketa siitä, mitä toimeentulotukilaki säätelee tuen määräytymisestä, määräytymisajasta, laskelmasta sekä tuen hakemisesta.

Esimerkkejä tilanteissa, joissa voidaan myöntää ehkäisevää toimeentulotukea:

- Asumisen turvaaminen tilanteissa, joissa asiakkaalle on kertynyt asumiseen liittyviä velkoja. Asumisen turvaaminen hädän ja asunottomuuden uhatessa.
- Ylivelkaantumisen tilanteet, kun velkakierre saadaan katkaistua, taloudellinen tilanne tasapainoon, lisävelkaantuminen tai jatkuva toimeentulotuen tarve estettyä.
- Äkilliset kriisitilanteet, joissa myös taloudellinen tilanne äkillisesti heikentyy. Äkillisiä kriisitilanteista ovat muun muassa perheenjäsenen kuolema, sairastuminen, rikoksen uhriksi joutuminen tai tulipalo.

Jos hakija antaa virheelliseksi tietämäänsä tietoa ehkäisevän tuen saamiseksi tai käyttää myönnetyn tuen muuhun kuin mihin se on tarkoitettu, voidaan tuki virheelliseen tietoon perustuvalta osalta periä takaisin jälkikäteen.

3 Erityisistä tarpeista tai olosuhteista aiheutuvat menot täydentävässä toimeentulotuessa

3.1 Asuminen

Pääosin Suomessa asutaan vuokralla, omistusasunnossa, asumisoikeusasunnossa tai osaomistusasunnossa.

Vuokralla asumista säätelee laki asuinhuoneiston vuokrauksesta (481/1995). Lain mukaan avio- puoliset tai henkilöt, jotka elävät avioliitonomaisissa olosuhteissa vastaavat yhteisvastuullisesti vuokrasopimuksesta johtuvista velvoitteista (11. §). Vuokra tulee maksaa ajallaan kuten vuokrasopimuksessa on sovittu.

3.1.1 Vuokravakuus

Vuokravakuus kuuluu Kelan perustoimeentulotuella katettaviin menoihin. Vuokravakuus on takuu vuokran tai muun laiminlyönnin varalta. Sosiaalihuollon ammattilaisen yksilölliseen harkintaan perustuen vuokravakuuteen voidaan myöntää täydentävää toimeentulotukea, jos Kela on omassa päätöksessä evännyt vuokravakuuteen liittyvän hakemuksen.

- Lähtökohtaisesti myönnetään enintään kolmen (3) kuukauden vuokran suuruinen vuokravakuus kohtuuhintaiseen asuntoon. Kohtuuhintaisen vuokran perusteena pidetään Kelan asumismenojen kuntakohtaisia rajoja.
- Vuokravakuuden myöntäminen perustuu olosuhteiden selvittämiseen ja asiakkaan yksilölliseen tilanteeseen. Harkinnassa huomioidaan esimerkiksi kohtuullinen vuokrataso ja sosiaaliset perusteet muutolle.
- Vuokravakuus käsitellään asiakkaan lähtökunnan mukaisissa hyvinvointialueen sosiaalipalveluissa. Jos kyseessä on määräaikaisen vuokravakuuden jatkosopimuksesta, hakemus käsitellään asiakkaan asuinkunnan hyvinvointialueen sosiaalipalveluissa.
- Pääsääntöisesti vuokravakuus myönnetään maksusitoumuksena. Perustellusti vuokravakuus voidaan myöntää myös rahavakuutena.
- Päätökseen vuokravakuudesta sisältyy perintäehto. Jos katsotaan, että asiakas pystyy kohtuullisesti ja kohtuullisessa ajassa säästämään vuokravakuuden itse, maksettu vakuus

voidaan laskuttaa asiakkaalta takaisin. Kohtuullisuus arvioinnissa huomioidaan asiakkaan elämän- ja taloudellinen tilanne.

- Vuokravakuus ei korvaa asiakkaan viimeisien kuukausien vuokravelkaa, jos ne ovat tahallisesti jätetty maksamatta vuokravakuuden vuoksi.

3.1.2 Muutto

Uuteen asuntoon muuttaminen ja tavaroiden pakkaaminen on ensisijaisesti henkilön ja perheen vastuulla. Muutosta aiheutuviin kustannuksiin on mahdollista hakea Kelasta perustoimeentulotukea, johon Kela on määritellyt myöntämisen perusteet.

Yksilöllisistä ja erityisistä syistä johtuen voidaan täydentävällä toimeentulotuella tukea osittain tai kokonaan muutosta aiheutuvia välttämättömiä ja kohtuullisia kustannuksia. Asiakkaan tulee esittää riittävät perustelut muuton välttämättömydestä. Asumis- ja muuttokulujen kohtuullisuutta arvioitaessa noudatetaan Kelan ohjeellisia rajoja. Muuttokulujen kohtuullisuutta arvioitaessa huomioidaan muun muassa asiakkaan terveydellinen tilanne, sosiaaliset suhteet (omaiset ja muu tukiverkosto) ja muuttomatkan pituus.

3.1.3 Vuokra- ja sähkövelka

Asumistuki on ensisijainen etuus, jonka tarkoituksena on tukea pientuloisia selviämään asumismenoista. Lisäksi asumismenoihin on mahdollista hakea Kelan perustoimeentulotukea. Lähtökohtaisesti kohtuullisiin asumiskustannuksiin vastataan näillä kahdella edellä mainitulla etuudella. Asiakkaan on huolehdittava asumismenojen maksamisesta ensisijaisilla etuuksillaan. Asumiskustannukset tulee suhteuttaa asiakkaan tulotasoon. Jos asiakas asuu ylikalliissa vuokra-asunnossa, ohjataan asiakasta hakeutumaan edullisempaan asumismuotoon.

Yllättävät elämäntilanteet tai olosuhteet voivat vaikuttaa asiakkaan kykyyn huolehtia ajallaan vuokran- tai sähkönmaksusta, jolloin voi muodostua vuokra- tai sähkövelkaa.

- Ensisijaisesti henkilön tai perheen on neuvoteltava eräpäivän siirtämisestä sekä maksujärjestelyistä velan maksamiseksi.

- Yksilöllistä harkintaa voidaan käyttää asumista vaarantavissa velkatilanteissa, lähtökohtana on osittainen tukeminen.
- Sähkövelassa huomioidaan Kelan asettamat kohtuulliset sähkörajat.

Jos asiakkaalla on toistuvasti vuokra- ja/tai sähkövelkaa, asiakkaalle tehdään palvelutarpeenarvointi. Palvelutarpeenarviossa selvitetään välistystiliasiakkuuden mahdollisuus ja arvioidaan asiakkaan mahdollinen edunvalvonnan tarve sekä mahdollinen muiden sosiaalipalveluiden tarve. Pääsääntöisesti tukea ei myönnetä vuokravelkaan, jos asumismenot ylittävät Kelan kuntakohtaiset rajat.

3.1.4 Huonekalut ja kodinkoneet

Pääsääntöisesti asiakas itse hankkii asumisen kannalta välttämättömät kodin hankinnat, joita ovat sänky, patja, ruokapöytä ja tuolit, ruokailuvälineet sekä välttämättömät kodin tekstiilit (pyyhe, vuodevaatteet). Erilaiset elämäntilanteet voivat kuitenkin vaikuttaa siihen, ettei asiakkaalla ole tosiasiallisia mahdollisuuksia tehdä itse välttämättömiä hankintoja. Esimerkiksi pitkään kestänyt asunnottomuus, laitoshoido tai vankeus voivat olla taustatekijöitä, jonka vuoksi hankinnat on vaikea toteuttaa.

Välttämättömiin kodin hankintoihin (huonekalut ja kodinkoneet) voidaan myöntää toimeentulotukea pääsääntöisesti vain kerran. Tuen tarpeen arvioimiseksi voidaan tehdä tarvittaessa kotikäynti.

Kelan perustoimeentulotuen päätös, hakijan kokonaistilanne ja perhekoko huomioiden välttämättömiin kodinhankintoihin voidaan harkintaa käyttäen myöntää täydentävää toimeentulotukea. Ensimmäisessä hakijaa kannustetaan etsimään itsenäisesti erilaisia kohtuuhintaisia vaihtoehtoja. Menojen kohtuullisuutta arvioitaessa perusteena on yleinen kierrätyshintataso tai alin markkinahinta hake-mushetkellä hankittavalle tavaralle/tavaroille.

Lähtökohtaisesti alkuavustus voi olla enintään:

- yksin asuvalle 300 euroa
- aviopari tai avopari tai kahden hengen perhe 500 euroa

- kolmen–neljän hengen perhe 700 euroa
- yli neljän hengen perhe 1 000 euroa

Lähtökohtaisesti välttämättömien kodinkoneiden hankinnoista vastaa joko asukas itse tai vuokranantaja. Lisäksi taloyhtiöissä voi olla pesutupa yhteiskäytössä. Yksilöllisissä olosuhteissa voidaan harkinnalla myöntää täydentävää toimeentulotukea tiettyihin kodinkoneisiin.

- Pyykinpesukoneeseen enintään 300 euroa, jos taloyhtiössä ei ole pesukonetta (Todistus taloyhtiöstä vaaditaan hakemukseen). Lisäksi harkinnalla voidaan myöntää kohtuulliset asennus- ja kuljetuskustannukset enintään 100 euroa.
- Pölynimuriin enintään 50 euroa.
- Jääkaappi 200 euroa.
- Astianpesukone 250 euroa, yksilöllisellä harkinnalla erityistilanteissa, joita ovat muun muassa perhetilanne ja terveydellinen tilanne.
- Mikroaaltouuni 40 euroa

Jos alkuavustusta ei ole myönnetty tai siitä on kulunut vähintään kolme vuotta, voidaan myöntää palvelutarpeen arvioinnin tai asiakassuunnitelman perusteella tukea huonekaluihin ja/tai kodinkoneisiin edullisimman vaihtoehdon mukaisesti.

Huonekaluihin voidaan myöntää enintään:

- lasten sänky ja patja 100 euroa
- aikuisten sänky ja patja 200 euroa
- keittiöpöytä ja tuolit 150 euroa
- Ruokailuvälineet ja välttämättömät kodintekstiilit 70 euroa
- Lasten koulupöytä 100 euroa

3.1.5 Varastointikulut

Kodin kalusteiden ja tavaroiden varastointikustannuksiin tulee ensisijaisesti hakea perustoimeentulotukea Kelasta. Täydentävää toimeentulotukea voidaan myöntää, jos siihen on erityinen peruste (esimerkiksi vankilatuomio tai laitoshoido), varastointiaika on kohtuullinen (enintään kuusi

kuukautta) ja varastointikulut ovat kohtuulliset (enintään 50 euroa kuukaudessa). Varastointikuluista on tehtävä kirjallinen sopimus varaston vuokraajan kanssa.

3.1.6 Siivouskulut

Kodin puhtaudesta aiheutuvat menot kuuluvat lähtökohtaisesti Kelan perustoimeentulotuen katettaviin menoihin. Raivaussiivoukseen voidaan myöntää toimeentulotukea. Tuen myöntäminen edellyttää:

- sosiaalityöntekijä/sosiaaliohjaaja on todennut raivaussiivouksen tarpeen kotikäynnillä,
- jos palotarkastaja tai terveystyöntekijä vaatii asunnon siivousta tai
- asiakasta ei voida kotiuttaa omaan asuntoon asunnon siivottomuuden vuoksi.

Raivaussiivoukseen myönnettävä tuki perustuu palveluntarjoajan kustannusarvioon. Kustannusarvio tulee kysyä vähintään kahdelta eri palveluntuottajalta.

3.2 Vaatetus

Vaatteiden ja jalkineiden hankinnasta syntyvät kustannukset sisältyvät perustoimeentulotuen perusosalla katettaviin menoihin.

3.2.1 Erityisistä tarpeista johtuvat vaate- tai jalkinehankinnat

Jos asiakkaalla on erityisiä vaate- ja jalkinekuluja, jotka eivät kuulu perustoimeentulotuella katettaviin menoihin eikä menoja korvata muun ensisijaisen lain perusteella, voidaan harkinnalla myöntää täydentävää tai ehkäisevää toimeentulotukea näihin kuluihin. Asiakkaan tulee esittää erityiset terveydelliset, vammaisuus tai muut erityiset syyt ja perusteet normaalista poikkeaviin vaate- ja jalkinekuluihin. Pyydettyä perusteista on esitettävä asiantuntijalausunto tai muun lain perusteella saatu kielteinen päätös.

3.2.2 Romanivaatetus

Lähtökohtaisesti asiakas itse vastaa romanivaatetuksen hankinnasta ja vaatteiden korjauskuluista. Romanivaatetus kuuluu perustoimeentulotuen perusosalla katettaviin menoihin.

Romanihameen osalta harkintaa käyttäen täydentävää toimeentulotukea voidaan myöntää maksusitoumuksena enintään 500 euroa, jos

- henkilö tai hänen perheensä on saanut pitkäaikaisesti perustoimeentulotukea (kuusi kuukautta) ja edellisestä myönteisestä päätöksestä romanivaatetukseen on kulunut vähintään kaksi (2) vuotta
- terveydellisistä syistä lääkärinlausunto puoltaa kevyemmän romanihameen hankintaa. Terveyshameesta tehdyn päätöksen jälkeen romanihameen tukea voi hakea kahden (2) vuoden kuluttua

Jos asiakkaan Kelan säännöllinen perustoimeentulotuen (kuusi kuukautta) tuloylijäämä on ollut yli 100 € kuukaudessa, tukea ei myönnetä. Katsotaan, että asiakas on voinut kohtuudella varautua romanihameen hankintaan.

3.3 Lapset, nuoret ja lapsiperheet

Lapsiperheiksi käsitetään samassa taloudessa asuvat aikuiset ja alaikäiset lapset. Lapsiperheille on useita ensisijaisia perhe-etuuksia, kuten äitiysavustus, vanhempainpäivärahat, lapsilisä ja mahdollinen yksihuoltajakorotus, lastenhoidon tuet ja tarvittaessa elatustuki. Näiden etuuksien tavoitteena on korvata lapsen syntymisestä tai hoidosta aiheutuvia kuluja.

Pitkään jatkunut perustoimeentulotuen asiakkuus voi vaikuttaa taloudelliseen kykyyn huolehtia välttämättömistä lapsen hoivaan, huolenpitoon ja kasvatukseen liittyvistä asioista.

3.3.1 Lastenvaunut ja muut lasten tarvikkeet

Pitkäaikaisesti (kuusi kuukautta) Kelan perustoimeentulotukea saavalle perheelle voidaan myöntää yksilölliseen tarveselvitykseen pohjautuen täydentävää toimeentulotukea lapsen erityisiin tarvikkeisiin. Tuen myöntäminen edellyttää luotettavia menotositteita tai kustannusarvion. Tuki myönnetään lähtökohtaisesti kertaluonteisesti.

Täydentävää toimeentulotukea voidaan myöntää enintään:

- lastenrattaat 100 euroa
- lastenvaunut 140 euroa tai välttämättömät tarpeen mukaan yhdistelmävaunut 240 euroa
- lasten syntymään liittyvät välttämättömät muut tarvikkeet 150 euroa.

3.3.2 Lasten ja nuorten harrastusmenot

Lapsen tai nuoren harrastustoiminta tukee kasvua ja kehitystä. Lapsen tai nuoren oma mielenkiinto vaikuttaa harrastuksen valintaan, ja se voi liikunnan lisäksi olla myös kulttuurin harrastamista.

Harrastamismahdollisuuksia on lukuisia. Ensisijaisesti suositellaan eri toimijoiden tuottamia maksuttomia tai edullisia harrastuksia. Harkintaan pohjautuvaa täydentävää toimeentulotukea voidaan myöntää harrastustoimintaan, jos se edistää lapsen tai nuoren harrastamista.

- Lähtökohtaisesti tukea voidaan myöntää yhteen lapsen harrastukseen enintään 400 euroa / lapsi / vuosi. Summa sisältää harrastuksesta aiheutuvat muut mahdolliset kulut kuten tarvittavat välineet, kilpailemisesta aiheutuvat kustannukset ja matkakustannukset.
- Lisäksi edellytetään, että perhe on saanut pitkäaikaisesti perustoimeentulotukea (kuusi kuukautta) ja lapsen harrastuksesta syntyvät kustannukset ovat kohtuuttomia perheen olosuhteet ja talous huomioiden.

3.3.3 Lasten luonapitoon ja tapaamisiin liittyvät kulut

Alle 18-vuotiaalla lapsella on oikeus tavata eri taloudessa asuvaa vanhempaansa. Perheet voivat sopia erilaista asumis- ja tapaamisratkaisuista.

Jos lapsi asuu puolet ajasta toisen vanhemman tai huoltajan luona ja toisen puolen toisen vanhemman tai huoltajan luona, Kela ei myönnä perustoimeentulotukea tapaamiskuluihin. Tapaamispäivään liittyvä lapsen ruokaraha ja tapaamisesta aiheutuvat matkakustannukset Kela huomioi perustoimeentulotuessa viranomaisen laatiman tapaamissopimuksen tai oikeuden päätöksen mukaisesti.

Erityisen painavista syistä ja yksilölliset olosuhteet huomioiden täydentävää toimeentulotukea voidaan myöntää tapaamiseen liittyviin kohtuullisiin kuluihin (lapsen ruokanormi ja matkakulut halvimman matkustustavan mukaan) väliaikaisesti enintään kolme (3) kuukautta, jos lapsen oikeutta tavata toista vanhempaa ei muuten voida toteuttaa.

3.3.4 Päivähoitomenot, aamu- ja iltapäivähoito

Lasten varhaiskasvatuksesta sekä koululaisten aamu- ja iltapäivämenot ovat perustoimeentulotuen perusmenoina huomioon otettavia menoja. Varhaiskasvatuksen asiakasmaksulaki (1503/2016) määrittää kunnan päiväkodissa ja perhepäivähoidossa perittävästä asiakasmaksusta. Jos perheellä on vaikeuksia huolehtia asian kuuluvasti maksuista, tulee heidän ensisijaisesti hakea maksuaikaa tai maksuvapautusta kunnasta. Jos lapsi on yksityisessä hoidossa, tulee lapselle hakea kunnallista päivähoitoa, jos se on edullisempi vaihtoehto.

Erityisen painavista syistä ja yksilölliset olosuhteet huomioiden täydentävää toimeentulotukea voidaan myöntää lasten hoidosta aiheutuviin asiakasmaksuihin enintään kolmen (3) kuukauden ajan.

3.3.5 Perhejuhlan, rippikouluun, leiriin tai tuettuun lomiin liittyvät kulut

Perhejuhlat, kuten kaste- tai nimenantojuhla, rippijuhlat ja valmistujaisjuhlat ovat perheissä perinteisesti juhlittavia tilaisuuksia. Seurakunnat ovat mukana erilaisissa perhejuhlissa sekä järjestävät rippikouluja ja -leirejä. Tarvittaessa juhliin ja mahdollisiin maksuihin liittyvistä asioista voi keskustella seurakunnan henkilökunnan kanssa.

Tuettu lomatoiminta on eri lomajärjestöjen toteuttamaa lomatoimintaa, johon sisältyy majoitus, täysihoito ja ohjelma. Lomailijan vastuulle jää omavastuuosuus sekä matkakustannukset lomapaikalle. Tuetut lomat myönnetään taloudellisin, sosiaalisin ja terveydellisin perustein. Tuetuille lomille haetaan lomajärjestöjen hakemuksilla. Pitkäaikaisen toimeentulotuen (kuusi kuukautta) saajalle tuettujen lomien omavastuuosuudet ja matkakulut voidaan huomioida täydentävässä toimeentulotuksessa menona laskua tai lomapäätöstä vastaan. Matkakulut huomioidaan edullisimman

matkustustavan mukaisesti. Jos matkakulut korvataan kilometrikorvauksena, maksetaan perheelle 0,33 euroa kilometriltä.

Perhejuhlien järjestämiseen voidaan pitkäaikaisesti (kuusi kuukautta) perustoimeentulotukea saaneelle perheelle huomioida menona täydentävässä toimeentulotuessa 100 euroa juhlaan. Syntymäpäivien järjestämistä varten ei myönnetä toimeentulotukea.

3.4 Työikäiset ja iäkkäät

Työikäisiksi katsotaan lähtökohtaisesti kaikki yli 18-vuotiaat ja iäkkäiksi kaikki 65-vuotta täyttäneet henkilöt.

3.4.1 Opiskelusta aiheutuvat kulut

Oppivelvollisuuslaki (1214/2020) mahdollistaa alle 18-vuotiaalle maksuttoman opetuksen. Kelan opintoetuuksilla tuetaan päätoimisia opintoja. Lisäksi opiskeluaikaiseen elämiseen ja asumiseen voi hakea perustoimeentulotukea. Asiakasta ohjataan hakemaan ensisijaiset etuudet sekä selvittämään hankintojen osamaksu mahdollisuus.

Yksilöllisistä syistä ja olosuhteista johtuen täydentävää toimeentulotukea voidaan myöntää päätoimiseen opiskeluun liittyviin ja oppilaitoksen vaatimiin välttämättömiin menoihin. Pyydettyäessä on esitettävä oppilaitoksen todistus menojen pakollisuudesta tai välttämättömyydestä ja mahdolliset maksutositeet. Harkintaa voidaan käyttää, jos Kelan maksama oppimateriaalituki ei kata menoja tai Kela ei huomioi menoja perustoimeentulotuessa tai hakija ei saa tukea muilta tahoilta.

- Oppikirjoihin voidaan myöntää enintään 300 euroa/lukuvuosi.
- Muihin materiaalikuluihin enintään (sisältäen vaatetuksen) 100 euroa/lukuvuosi.
- Tietokoneeseen tai tablettiin enintään 300 euroa joka neljäs vuosi.
- Toisella paikkakunnalla järjestettäviin pääsykokeisiin enintään 100 euroa/vuosi, sisältäen matkakulut.

3.4.2 Työssä käymisestä aiheutuvat kulut

Työttömyysturvalaki (1290/2002) määrittelee ne tilanteet ja rajoitukset, jotka koskevat muun muassa oikeutta saada työttömyyspäivärahaa tai työmarkkinatukea. Lisäksi laissa määritellään työmatkan perusteella pätevät työstä eroamisen syyt.

Työttömyyspäiväraha tai työmarkkinatuki ovat ensisijaisia etuuksia, joiden tavoitteena on turvata työttömyysajan toimeentulo tai parantaa edellytyksiä päästä tai palata työmarkkinoille. Lisäksi työllistymistä edistävään palveluun osallistuvalla maksetaan kulukorvaus, jonka tarkoitus on korvata osallistumisesta syntyvät matka ja muut kustannukset.

Kela huomioi perustoimeentulotuessa enintään 150 euroa / kuukausi henkilökohtaisen ansiotulovähennyksen. Lisäksi perusosalla katetaan muun muassa paikallisliikenteen käytöstä syntyvät kustannukset.

Osana aktivoitumistoimenpiteinä voidaan myöntää täydentävää toimeentulotukea

- lyhytaikaisesti enintään kolme (3) kuukautta, jos ansiotulo, ensisijaiset etuudet tai perustoimeentulotuki eivät kata tosiasiallisia sosiaalisesta kuntoutuksesta, kuntouttavasta työtöinnasta tai työskentelystä aiheutuvia välttämättömiä kustannuksia aktivoitumistoimenpiteen osana
- kertaluonteisesti aktivointisuunnitelmassa tai asiakassuunnitelmassa mainittuihin ja toiminnan kannalta välttämättömiin työvaatetukseen enintään 100 euroa.

3.4.3 Aikuisten harrastusmenot

Säännöllinen liikunta tai muu harrastustoiminta tukee hyvinvointia. Kunnat ja järjestöt järjestävät erilaista toimintaa työikäisille ja iäkkäille. Ensisijaisesti suositellaan eri toimijoiden tuottamia maksuttomia tai edullisia harrastuksia. Harrastusmenot kuuluvat lähtökohtaisesti perustoimeentulotuen katettaviin menoihin.

Pohteen alueella on osassa kunnissa käytössä Kaikukortti, joka on tarkoitettu liikunta- ja kulttuuriharrastuksiin. Kaikukortti on ilmainen ja sen voi saada oman alueen sosiaalipalveluista.

Harkintaan pohjautuvaa täydentävää toimeentulotukea voidaan myöntää säännölliseen harrastustoimintaan, jos se tukee palvelutarpeen arviointiin tai asiakassuunnitelmaan pohjautuen asiakkaan hyvinvointia ja toimintakykyä. Harrastustoimintaan voidaan tukea osana pitkäaikaistyöttömän ja päihde- tai mielenterveyskuntoutujan kuntoutumista sekä terveydellisin perustein. Aikuisten harrastustoiminnan tuen lähtökohtana on tukea harrastustoiminnan aloitusta, ei tukea pysyvästi.

Tukea voidaan myöntää enintään 200 € vuodessa. Summa sisältää mahdolliset tarvikkeet, välineet ja matkat.

3.4.4 Kotiin annettavien palvelujen ja asumispalvelujen asiakasmaksut

Sosiaalihuollon asiakasmaksuja sääntelee laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista (734/1992). Kotiin annettavien palvelujen ja asumispalvelujen asiakasmaksuihin (sosiaalihuollon maksuihin ja terveydenhuollon tulosidonnaisiin asiakasmaksuihin) tulee ensisijaisesti hakea asiakasmaksun alentamista tai perimättä jättämistä hyvinvointialueen asiakasmaksuysiköstä. Täydentävää toimeentulotukea voidaan harkinnalla myöntää asiakasmaksun alentamisen hakemuksen käsittelyn ajaksi. Asiakasmaksun alentaminen ja perimättä jättäminen on ensisijaista toimeentulotukeen nähden.

3.4.5 Edunvalvontamenot

Edunvalvonnasta peritään asiakkaan varallisuuden mukaan määräytyvä edunvalvontapalkkio. Lisäksi edunvalvojaksi määrätty henkilö on velvollinen tekemään vuosittain vuositilin viranomaiselle, josta peritään vuosittain tilintarkastusmaksu. Edunvalvonnan palkkion suuruus määräytyy valtioneuvoston asetuksen mukaisesti. Edunvalvonnasta aiheutuva palkkio on toimeentulotuen asiakkaan erityisistä tarpeista ja olosuhteista johtuva erityismeno, joka tulee ottaa huomioon määriteltäessä tarvetta täydentävään toimeentulotukeen. Sillä seikalla, onko asiakkaan tulosidonnaisen asiakasmaksun määrittelyssä huomioitu edunvalvonnanpalkkio asiakasmaksussa ei ole merkitystä, kun huomioidaan täydentävän toimeentulotuen tarvetta. Edunvalvontapalkkio ja tilintarkastusmaksu huomioidaan täydentävässä toimeentulotuessa menona laskun erääntymiskuukaudelle.

3.5 Terveydenhuoltomenot

Julkinen terveydenhuoltoon liittyvä hoidon tarpeen arviointi ja hoito on tarkoitettu kaikille. Hoidosta ja lääkkeistä syntyvistä kustannuksista vastaa pääosin hakija itse. Vuosiomavastuun ja maksukaton avulla pyritään ennaltaehkäisemään, ettei lääke- tai matkakustannuksista tai julkisesta terveydenhuollosta syntyvät kustannukset muodostu kohtuuttomaksi.

Perustoimeentulotuen laskelmassa huomioidaan menoina julkisen terveydenhuollon menot, kuten asiakasmaksut, suunterveydenhuollon maksut, terveydenhuollon matkakulujen omavastuuosuudet ja silmälasit. Lähtökohtaisesti täydentävää toimeentulotukea ei myönnetä terveydenhuoltomenuihin. Ensisijaisesti hakijaa ohjataan neuvottelemaan eräpäivän siirtämisestä tai maksujärjestelyistä.

3.5.1 Lääkkeet, lääkevalmisteet ja hoitotarvikkeet

Perustoimeentulotuen perusosalla katetaan vähäiset terveydenhoitoon liittyvät menot, kuten ilman reseptiä ostettavat itsehoitolääkkeet, perusvoiteet, vitamiinit tai laastarit. Lisäksi myönteisen perustoimeentulotuen yhteydessä Kela myöntää henkilökohtaisen maksusitoumuksen lääkkeisiin tai valmisteisiin, jotka on määrätty reseptillä sairauden hoitoon.

Lähtökohtaisesti täydentävää toimeentulotukea ei myönnetä lääkkeisiin tai hoitotarvikkeisiin.

Perustelluista syistä ja yksilölliset olosuhteet huomioiden täydentävää toimeentulotukea voidaan myöntää, jos

- Kela ei ole huomionnut perustoimeentulotuen laskelmassa hakijan esittämiä lääkemenoja, vaikka julkisen terveydenhuollon lääkäri on niitä määrännyt ja
- asiakas on liittänyt hakemukseen julkisen terveydenhuollon lääkärin lausunnon, josta ilmenee muun muassa hoidon kesto ja lääkemenon välttämättömyys.

3.5.2 Erityisruokavaliosta johtuvat tavanomaista suuremmat ravintomenot

Erityisruokavaliossa ruoka-aineen tai -aineiden käyttöä rajoitetaan terveydellisistä syistä ja

se on osa sairauden hoitoa. Erityisruokavalioksi ei katsota vähälaktoosisista, laktoositonta, vegaanista tai muuta vastaava ruokavaliota.

Perustoimeentulotuen perusosa kattaa normaalista ruokavaliosta syntyvät ravintomenot. Täydentävää toimeentulotukea voidaan myöntää pitkäaikaisesti perustoimeentulotukea saaneelle asiakkaalle, jos

- erityisruokavaliio on osa sairauden hoitoa ja julkisen terveydenhuollon lääkäri tai muu ammattihenkilö on sen todennut ja asiakkaalla on asiasta ammattilaisen lausunto.

Täydentävää toimeentulotukea voidaan myöntää henkilökohtaiseen käyttöön enintään 50 euroa/kuukausi.

3.5.3 Erilaiset apuvälineet

Apuväline edistää tai ylläpitää toimintakykyä tilanteissa, joissa toimintakyky on heikentynyt vamman tai sairauden vuoksi. Lisäksi apuväline helpottaa osallistumista ja mahdollistaa erilaisista tehtävistä suoriutumista. Terveystuonon kuntoutussuunnitelmassa määritellään lääkinällisen kuntoutuksen apuvälineet. Apuvälineet kuuluvat lääkinällisen kuntoutuksen piiriin. Joissain tilanteissa vammaisen asiakkaan on mahdollista saada apuvälineisiin vammaispalvelulain mukaista korvausta, jos lääkinällisen kuntoutuksen kriteerit eivät täyty.

Asiakkaan tulee saada apuvälineet terveydenhuollosta, silloin kun terveydenhuolto katsoo ne asiakkaalle välttämättömäksi. Apuvälineisiin ei myönnetä täydentävää toimeentulotukea.

3.5.4 Kuntoutuspsykoterapiaan liittyvät maksut

Kela tukee kuntoutuspsykoterapiaa enintään kolme (3) vuotta. Kelan korvaamaa psykoterapiaa voi saada 16–67-vuotias. Kelassa on määriteltynä kertakorvauksen enimmäismäärä.

Kuntoutuspsykoterapian käynnistymisvaiheeseen liittyvät omakustanteiset tutustumiskäynnit. Pitkäaikaisesti perustoimeentulotukea (kuusi kuukautta) saaneelle voidaan myöntää täydentävää

toimeentulotukea tutustumiskäynneistä aiheutuviin menoihin enintään kaksi (2) käyntiä. Käynnit voivat kohdistua vaihtoehtoisesti samaan tai kahteen eri psykoterapeutin käynteihin.

3.6 Maahanmuuttajat

Ulkomaalaisen tai maahanmuuttajan Suomessa oleskelun luonteella on merkitystä, kun kyseessä on toimeentulotukioikeus. Ulkomaalaislakiin sisältyy lähtökohtaisesti turvatun, muuhun kuin toimeentulotukeen perustuvan toimeentulon vaatimus sekä EU-/ETA-kansalaisia, että EU-/ETA-alueen ulkopuolelta niin sanotun kolmannen maan kansalaisia koskien.

Täydentävän toimeentulotuen hakemuksen edellytyksenä on, että Kela on tehnyt päätöksen perustoimeentulotuesta.

Maahan muuton syitä on monia. Oleskeluluvan myöntöperusteet vaikuttavat siihen, millaisiin sosiaaliturvaetuuksiin heillä on oikeuksia. Kotoutumiseen liittyy oikeus tasa-arvoiseen ja yhdenmukaiseen kohteluun.

Pakolaiset ja kiintiöpakolaiset ovat oikeutettuja kansainväliseen suojeluun. Lähtökohtaisesti kunta vastaa kunnan alueella asuvien maahan muuttaneiden kotoutumisen tukemisesta.

Osa kotoutumispalveluista on rajattu vain maahanmuuttajataustaisille työttömille työnhakijoille. Työllistymisen edistämiseksi voidaan tarvita työ- ja koulutodistusten käännättämistä. Lähtökohtaisesti hakija vastaa käännättämisestä syntyvistä kuluista.

Kansainvälistä suojelua saavalle voidaan myöntää osittain tai kokonaan täydentävää toimeentulotukea välttämättömiin ja kohtuullisiin työllisyyttä edistäviin käännöspalveluihin jos

- tarve on ilmeinen ja asiasta on sovittu hakijalle tehdyssä kotoutus- tai asiakassuunnitelmassa ja
- hakijalla ei tosiasiallista mahdollisuutta itse vastata käännöstyöstä syntyvistä kuluista.

3.6.1 Kansalaisuushakemusten, oleskelulupien ja muiden asiakirjojen kustannukset

Täydentävänä toimeentulotukena ei makseta kansalaisuushakemuksen, oleskeluluvan eikä matkustusasiakirjan hankintakuluja. Oleskelulupien kustannuksista vastaa Kela. Ensimmäiseen oleskelulupaan ei myönnetä perustoimeentulotukea, mutta seuraaviin sitä on mahdollista saada. Poikkeuksena Suomessa vastasyntynyt lapsi, jonka oleskeluluvan hankintaan Kela voi myöntää perustoimeentulotukea. Lapsen perheen tulee täyttää vakinaisen oleskelun kriteerit ja tukea on haettava kolmen (3) kuukauden kuluessa lapsen syntymästä. Täydentävällä toimeentulotuella ei tueta ensimmäisen oleskeluluvan hankkimiskuluja, vaan asiakkaan kuuluu kustantaa ne itse.

Henkilöllisyystodistuksen hankkimiskulut, myös valokuvat ja mahdolliset matkakulut, kuuluvat perustoimeentulotukeen ja niistä vastaa Kela. Niitä ei myönnetä täydentävänä toimeentulotukena.

Asiakirjojen käännettämisestä (esimerkiksi tutkintojen rinnastamiseksi ja/tai laillistamiseksi edellyttävät opintotodistusten käännöskulut tai opetushallituksen hakemusmaksut) aiheutuvissa kustannuksissa pitkäaikaisesti perustoimeentulotukea (kuusi kuukautta) saaneelle voidaan myöntää täydentävää toimeentulotukea harkinnalla, jos asiakirjojen käännettäminen on välttämätöntä esimerkiksi asiakkaan työllistymiseksi.

3.6.2 Paperittomat asiakkaat

Paperittomiksi määritellyillä asiakkailla on oikeus saada kiireellisessä tapauksessa yksilölliseen tarpeeseensa perustuvat sosiaalipalvelut siten, ettei hänen oikeutensa välttämättömään huolenpitoon ja toimeentuloon vaarannu.

Paperittomille asiakkaille tulee järjestää välttämättömät ravinto- ja terveydenhuoltomenot sekä tarvittaessa majoitus (hätämajoitus/tilapäinen majoitus). Välttämättömän tuen saaminen ravinto- ja terveydenhuoltomeneihin tulee ensisijaisesti selvittää Kelan perustoimeentulotuen kautta.

3.7 Muut hakijaryhmät

Lähtökohtaisesti täydentävään ja ehkäisevään toimeentulotukeen liittyvää myöntämisen perusteet ohjeetta sovelletaan kaikille hakijoille tasapuolisesti.

3.7.1 Yrittäjät

Kun yrittäjä hakee perustoimeentulotukea, tulee hänen selvittää oikeudet ensisijaiseen etuuteen, kuten starttirahaan tai sivutoimiselle yrittäjälle maksettavaan työttömyysetuuteen. Lisäksi hänen tulee antaa erillinen yrittäjän tuloseselvitys. Perustoimeentulotukea käsiteltäessä arvioidaan yrityksen kannattavuus. Tukea ei ole tarkoitettu talousriskien suojaamiseen tai yritystoiminnan menojen kattamiseen.

Lähtökohtaisesti täydentävää toimeentulotukea ei myönnetä yrittäjänä toimivan hakijan esittämiin kuluihin, jotka ovat syntyneet yritystoiminnasta. Ensisijaisesti hakijan kanssa laaditaan itsenäistä suoriutumista edistävä suunnitelma, jonka avulla kannattamaton yritystoiminta kyetään päättämään.

3.7.2 Vangit

Vangiksi määritellään henkilö, joka on vankeusvanki, sakkovanki tai tutkintavanki.

Vangilla voi olla oikeus perustoimeentulotukeen, jota tulee hakea ensisijaisesti. Täydentävää toimeentulotukea ei myönnetä

- vangin käyttövaroihin, vaikka niihin ei ole myönnetty perustoimeentulotukea tai vankeinhoidoviranomaiselta
- asuntoon tai koti-irtaimiston säilytyskuluihin, koska ne kuuluvat perustoimeentulotuessa huomioitaviin menoihin.

Täydentävää toimeentulotukea voidaan myöntää yksilöllisissä ja erityissä olosuhteissa tarveselvitykseen pohjautuen jos

- hakija on liittännyt hakemukseen vankilaviranomaisen vahvistamat asiakirjat, kuten vankitiliotteen tai palkkatulon ja
- hakijan vakinainen maistraatin vahvistaman asuin- ja oleskelukunta on Pohjois-Pohjanmaan kunnassa.

3.8 Hautauskustannukset

Kaikilla on oikeus tulla haudatuksi. Seurakunta saa periä maksuja hautasijan luovuttamisesta, haataamisesta ja haudan hoitamisesta.

Hautausjärjestelyistä vastaavat lähtökohtaisesti vainajan lähiomaiset. Jos lähiomaisia ei ole, järjestelyistä huolehtii se kunta, jossa vainajalla oli kuollessaan kotikuntalaisissa tarkoitettu kotikunta tai jos vainajalla ei ole kotikuntaan, se kunta, jossa vainaja kuollessaan asui (Hautustoimilaki 457/2003 23 §). Sosiaaliohjaaja tai sosiaalityöntekijä ilmoittaa tiedon kuolemasta saatuaan vainajan kotikuntaan.

Lähtökohtaisesti hautaamisesta syntyvistä kustannuksista vastaa hautausjärjestelystä vastaava henkilö tai taho, jolla on oikeus käyttää vainajalta jääneitä varoja tai muita varoja. Täydentävää toimeentulotukea voidaan myöntää varattoman vainajan välttämättömiin ja kohtuullisiin hautauskuluihin, ellei lähiomaisia tai hautausta avusteta muulla tavoin kuten liittojen, järjestöjen avustukset tai mahdolliset adressit.

Vainajalta jääneisiin maksamattomiina laskuja ei laskelmassa huomioida menoina, vaan ne jäävät kuolinpesän maksettaviksi, tai jos kuolinpesä on varaton, kuolinpesän veloiksi.

Hautauskustannukset ovat ensisijaisia menoja vainajan kuolinpesän varoista. Kuolinpesän varoista ei tule maksaa muita kuluja, ennen kuin hautauskulut kokonaisuudessaan ovat tiedossa.

Hautausavustuksessa huomioidaan vainajan kuolinpesän varallisuus ja velat. Varallisuudeksi huomioidaan vainajan pankkitilien saldot kuolinpäivältä sekä perunkirjan mukaiset varat ja velat, myös perunkirjassa eritelty, realisoitavissa oleva irtain.

Jos vainajalla on ollut edunvalvoja, on hyvä huomioida, että edunvalvonta päättyy kuolinpäivänä. Edunvalvoja ei osallistu kuolinpäivän jälkeen vainajan raha-asioiden hoitoon tai perunkirjoituksen vireillepanoon.

Poikkeuksena muusta ehkäisevän ja täydentävän toimeentulotuen käsittelystä haettaessa toimeentulotukea hautausmenoihin ei edellytetä Kelan perustoimeentulotukipäätöstä.

Täydentävää toimeentulotukea voidaan myöntää osittain tai kokonaan hautaamisesta syntyneisiin välttämättömiin ja kohtuullisiin kuluihin, jos:

- vainaja on asunut Pohjois-Pohjanmaan kunnassa ja hänet haudataan asuinpaikkakunnalle tai kohtuullisen matkan päähän toiselle Pohjois-Pohjanmaan paikkakunnalle ja
- vainaja on varaton. Varattomuus todennetaan vainajan pankkitilin saldotodistuksella kuolinpäivältä, perunkirjasta sekä muista saatavilla olevista selvityksistä, joilla voidaan arvioida kuolinpesän tosiasialliset, hautaukseen käytettävissä olevat varat. Kuolinpäivän tilin saldo sekä kuolinpäivän jälkeen tilille saapuneet maksut otetaan huomioon toimeentulotukilaskelmassa tuloina/käytettävissä olevina varoina ja
- hakemukseen on liitetty lasku tai kustannusarvio hautaamiseen liittyvistä välttämättömistä ja kohtuullisista menoista.

Hautausavustusta voidaan hakea vasta perunkirjoituksen jälkeen, joten ohjataan hakijaa neuvottelemaan hautausoimistosta ja seurakunnalta maksuaikaa laskuille. Hautausavustus maksetaan ensisijaisesti hautauskulujen laskuttajille. Tarvittaessa avustus voidaan maksaa maksutositetta vastaan hakijan tilille.

Välttämättömiä kuluja ovat: arkku ja mahdollinen urna, hautaan pukeminen ja kuljetukset sekä seurakunnan perimät hautapaikkamaksu ja hautauspalvelumaksut.

Välttämättömät ja kohtuulliset hautauskulut myönnetään enintään:

- arkku 700 €
- urna 100 €
- vainajan arkkuvaate ja pukeminen 50 €
- kukkalaite arkulle 50 €
- välttämätön ja kohtuullinen kuljetus, joka on yleensä kuljetus säilytyspaikasta hautapaikalle.
- tuhkausmaksu enintään 230 € ja alle 3 v enintään 78 €, Tuhkaushautauksessa huomioidaan kuljetus lähimpään krematorioon ja tuhkaus.

Seurakunnan perimät hautausmaksut enintään:

- hautapaikka: arkkupaikka (25 v) 209 €, urnahautapaikka 25 €.
- hautauspalvelumaksut: arkkuhautausmaksu 415 €, urnahautausmaksu 107 €.

Hakijaa ohjataan hakemaan seurakunnalta tuhkausavustusta sekä maksuvapautusta seurakunnan perimistä hautausmaksuista.

Lähiomaisen hautajaisiin osallistuminen on luonnollista. Lähtökohtaisesti osallistujat huolehtivat itse hautajaisiin liittyvistä asioista, kuten pukeutumisesta ja hautajaiskukista.

Pitkäaikaisesti (kuusi kuukautta) perustoimeentulotukea saaneelle hakijalle, hänen lähiomaisensa kuoltua voidaan myöntää täydentävää toimeentulotukea hautajaiskukkiin enintään 40 euroa.

4 Toimeentulotuen suhde lastensuojeluun

4.1 Lastensuojelun tarkoitus ja ennaltaehkäisevä lastensuojelu

Lastensuojelulain tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen elämään, monipuoliseen kehitykseen ja erityiseen suojeluun. Lastensuojelulain tavoitteena on, että lapsen ja hänen perheensä avun ja tuen tarpeeseen voitaisiin vastata mahdollisimman varhain ja sellaisena, että se mahdollisuuksien mukaan ehkäisisi tai vähentäisi ongelmien pahenemisen ja raskaampien sosiaali- ja terveydenhuollon toimenpiteiden tarpeen.

Koko hyvinvointialueen palvelujärjestelmä, toimeentulotuki mukaan lukien, on osa ehkäisevää lastensuojelua. Ehkäisevällä lastensuojelulla edistetään lasten kasvua, kehitystä ja hyvinvointia sekä tuetaan vanhemmuutta. Ehkäisevää lastensuojelua toteutetaan esimerkiksi tarttumalla asioihin ja ongelmiin mahdollisimman varhain sekä ottamalla huomioon lapsen etu kaikissa tilanteissa.

4.2 Toimeentulon ja asumisen turvaaminen

Kun lastensuojelun tarve oleelliselta osin johtuu riittämättömästä toimeentulosta, puutteellisista asumisoloihin tai asunnon puuttumisesta tai kun mainitut seikat ovat oleellisena esteenä lapsen ja perheen kuntoutumiselle, hyvinvointialueen on viivytyksettä järjestettävä riittävä taloudellinen tuki sekä korjattava asumisoloihin liittyvät puutteet tai järjestettävä tarpeenmukainen asunto. Riittävä taloudellinen tuki ja asuminen on järjestettävä myös jälkihuollon piirissä olevalle lapselle tai nuorelle, jos hänen kuntoutumisensa sitä edellyttää. (Lastensuojelulaki 417/2007 35 §).

Lastensuojelulain (417/2007) 36 §:n mukaan lapsen terveyden ja kehityksen kannalta välttämättömät sosiaalihuollon palvelut on järjestettävä sen mukaan kuin lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä on arvioinut niiden tarpeen lapsen tai vanhemman asiakassuunnitelmassa. Lastensuojelun asiakassuunnitelman tarkoituksena on kokonaisvaltaisesti arvioida lapsen ja hänen perheensä tilanne sekä turvata riittävän pitkäjänteinen tuki lapsen edun mukaisesti. Pelkästään se, että palvelutarvetta ei ole vielä ehditty merkitä asiakassuunnitelmaan ei vapauta velvollisuudesta järjestää palveluja esimerkiksi kiireellisessä tilanteessa.

4.3 Jälkihuolto

Lapsella ja nuorella on oikeus lastensuojelulain 75 §:n mukaiseen jälkihuoltoon huostaanoton ja sijaishuollon päätyttyä tai vähintään puoli vuotta kestäneen, avohuollon tukitoimena tapahtuneen sijoituksen jälkeen. Jälkihuoltoa voidaan järjestää myös muulle kuin lastensuojelun asiakkaana olleelle nuorelle, kuten myös kotoutumisen jälkeen ilman, että on ollut lastensuojelun asiakkaana. Velvollisuus jälkihuollon järjestämiseen päättyy, kun nuori täyttää 23 vuotta.

Jälkihuollossa olevaa nuorta ohjataan hakemaan ensisijaiset etuudet sekä Kelan perustoimeentulotuki. Jälkihuollossa olevalta nuorelta ei edellytetä opintolainan nostamista.

Itsenäistymisvaroja tai muuta lastensuojelulain 36 §:n mukaista taloudellista tukea ei huomioida tulona toimeentulotuki laskelmassa jälkihuollon aikana. Mikäli nuori asioi jälkihuollosta vastaavan hyvinvointialueen sijaan oleskelupaikkakunnan hyvinvointialueen palveluissa, peritään hänelle myönnetty täydentävä toimeentulotuki takaisin jälkihuollosta vastaavalta hyvinvointialueelta. Jälkihuollossa olevan nuoren oikeus täydentävään ja ehkäisevään toimeentulotukeen arvioidaan toimeentulotukilain säännösten sekä Pohteen myöntämisen perusteet ohjeen mukaisesti.

4.4 Yksityisesti sijoitettu lapsi

Vanhemman sijasta tai ohella lapsen huoltajaksi määrätty henkilö tai kasvattivanhempi ei ole velvollinen elättämään hoidossaan olevaa lasta. Yksityisesti sijoitetulle lapselle tehdään oma toimeentulotukilaskelma, jossa huomioidaan lapsen käytettävissä olevat tulot (kuten elatusapu tai -tuki, perhe-eläke, lapsilisät tai muut sellaiset). Lapsen huoltajan ja hänen perheensä tulot eivät vaikuta lapselle myönnettävän toimeentulotuen määrään. Oheishuoltajan laskelmaan otetaan huomioon kaikki asumismenot ja koko asumistuki. Oheishuoltajalla ei käytetä yksinhuoltajan normia.

Yksityisesti sijoitetun lapsen osalta elatusvelvollisuus säilyy lapsen vanhemmilla. Lapselle maksettava toimeentulotuki voidaan periä takaisin vanhemmilta, jos vanhemmat ovat tahallaan laiminlyöneet elatusvelvollisuutensa.

5 Täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen hakeminen ja päätöksenteko

Täydentävää ja ehkäisevää toimeentulotukea haetaan Pohteelta. Asiakas voi hakea toimeentulotuen hakemuslomakkeella, jonka saa Pohteen verkkosivuilta sekä sosiaalipalveluiden toimipisteestä. Asiakas palauttaa täydentävän/ehkäisevän toimeentulotuen hakemuksen oman asuin- tai oleskelu kunnan sosiaalipalveluiden toimipisteeseen.

Asiakas voi pyytää Kelan perustoimeentulotuen hakemuksella, että Kela siirtää hakemuksen Pohteelle. Kela toimittaa hakemuksen Pohteelle, kun Kela on tehnyt hakemuksen perusteella päätöksen perustoimeentulotuesta. Lisäksi siirto edellyttää, että asiakas on hakemuksessa esittänyt muita kuin perusosaan tai muihin perusmenoihin kuuluvia menoja. Kelan Pohteelle asiakkaan pyynnöstä siirrettäviä hakemuksia tai menoja ovat lähinnä kertaluontoiset henkilön erityiseen elämäntilanteeseen liittyvät menot. Esimerkkejä Kelan Pohteelle siirrettävistä hakemuksista ovat lasten harrastusmenot, huonekalut, edunvalvontapalkkio ja hautauskulut. Esimerkkejä, joissa Kela ei siirrä hakemusta Pohteelle ravintomenot, asumismenot, vaatemenot, puhelimen käytöstä aiheutuvat kulut, lainan ja luottojen lyhennykset sekä viivästys-, muistutus- ja perimiskulut.

Täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen päätös on annettava viivytyksettä. Toimeentulotukilain mukainen oikeus saada päätös on viimeistään seitsemäntenä (7) arkipäivänä hakemuksen saapumisesta. Kiireellisessä tilanteessa asia ratkaistaan käytettävissä olevien tietojen perusteella saapumispäivänä tai viimeistään seuraavana arkipäivänä hakemuksen saapumisesta. Toimeentulotukihakemusta käsittelevä viranhaltija harkitsee asian kiireellisyyden. Akuuteissa kriisitilanteissa Kelan virka-ajan ulkopuolella, voidaan myöntää kiireellistä toimeentulotukea, jos kiireellinen taloudellisen tuentarve ei voi odottaa Kelan palvelun avautumista.

Puutteellinen hakemus keskeyttää hakemuksen käsittelyn. Asiakkaalle lähetetään lisäselvityspyyntö, jossa pyydetään toimittamaan tarvittavat liitteet määräaikaan mennessä. Hakemukset käsitellään saapumisjärjestyksessä.

Asiakkaalla on tietojenanto- ja ilmoitusvelvollisuus. Hakemusta ei voida käsitellä ilman tarvittavia liitteitä. Pyydettyäessä asiakkaan tulee toimittaa viranomaisen tai muun asiantuntija lausunto hakemuksensa liitteeksi.

Toimeentulotuesta tehdään aina kirjallinen päätös, josta ilmenevät haetut asiat ja niihin kohdistuvat päätökset sekä toimeenpano. Päätös perustellaan asiakkaan/perheen yksilöllisen tilanteen mukaan sekä perusteena käytetään lainsäädäntöä ja toimeentulotuen myöntämisen perusteet ohjetta. Päätöksestä on oikeus tehdä oikaisu tai valitus annettujen ohjeiden ja määräaikojen rajoissa.

Asiakkaalla on oikeus henkilökohtaiseen keskusteluun. Lisäksi asiakkaalla on oikeus saada palvelutarpeen arviointi (Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) 35 §), joka tulisi lähtökohtaisesti laatia/olla laadittuna ehkäisevää ja täydentävää toimeentulotukea myöntäessä. Täydentävän ja/tai ehkäisevän toimeentulotuen tarve voidaan myös kirjata asiakkaan asiakassuunnitelmaan.

Täydentävä ja ehkäisevän toimeentulotuen tarvetta arvioitaessa huomioidaan Kelan perustoimeentulotuen laskelma ja arvioidaan menon tarpeellisuutta sekä perusteen että suuruuden osalta. Harkintaan perustuva yksilöllinen päätös voi koskettaa kertaluonteiseen elämäntapahtumaan liittyviä menoja tai säännöllisiä kustannuksia. Harkinnassa huomioidaan myös mahdollinen perustoimeentulotuen ylijäämä ja sen suuruus suhteessa käsiteltävään asiaan. Laskelmalla osoitetaan myönnettävän täydentävän toimeentulotuen suuruus kokonaisuudessa tai osittain. Myönnettävä täydentävä toimeentulotuki voi olla enemmän kuin laskelman osoittama summa, jos siihen on riittävät perusteet.

Täydentävässä/ehkäisevässä toimeentulotuessa menon kohtuullisuutta arvioitaessa noudatetaan alinta markkinahintaa tai yleistä kierrätyshintatasoa. Asiakkaalle voi jäädä hankinnasta omavastuuosuus, jos se katsotaan kohtuulliseksi. Menotositteista on esitettävä pyydettyä maksutositteet etu- tai jälkikäteen.

Toimeentulotuen maksamisessa voidaan käyttää erilaisia tapoja. Toimeentulotuki voidaan maksaa osittain tai kokonaan asiakkaalle tai vaihtoehtoisesti laskuttajalle. Lisäksi maksusitoumusta voidaan hyödyntää erilaisten menojen korvaamiseen. Asiakkaan pankkitilille maksettava toimeentulotuki on pankista riippuen asiakkaan käytettävissä 1-2 päivän kuluessa päätöksessä ilmoitetusta maksupäivästä.

6 Muutoksenhaku

Asiakkaalla on oikeus tehdä kirjallinen oikaisuvaatimus viranomaisen tekemästä päätöksestä oikaisuvaatimusohjeiden mukaisesti. Oikaisuvaatimus osoitetaan Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialueen yksilöasiain jaostolle 30 päivän kuluessa päätöksen saamisesta. Tiedoksiannon katsotaan tapahtuneen seitsemäntenä päivänä siitä, kun päätös on postitettu asiakkaalle jollei muuta näytetä.

Yksilöasiain jaosto käsittelee valmistellun ja esitellyn oikaisuvaatimuksen. Viranomaisen tekemä päätös voidaan pitää ennallaan, muuttaa päätöstä tai palauttaa se uudelleen käsiteltäväksi.

Asiakas voi hakea muutosta yksilöasianjaoston päätöksestä 30 päivän kuluessa yksilöasiain jaoston päätöksen saamisesta Pohjois-Suomen hallinto-oikeudesta. Asiakas voi toimittaa oikaisuvaatimuksen suoraan hallinto-oikeuteen tai antaa oikaisuvaatimuksen yksilöasian jaostolle eteenpäin toimitettavaksi.

Asiakas tai hyvinvointialue voi valittaa hallinto-oikeuden ratkaisusta korkeimpaan hallinto-oikeuteen.

7 Käsitteet

Asiakas/hakija = henkilö, joka hakee etuutta

Perhe = yhteistaloudessa asuvat vanhemmat ja heidän alaikäiset lapsensa, vanhempi ja hänen alaikäiset lapsensa, puoliset tai kaksi henkilöä, jotka elävät avioliitonomaisissa olosuhteissa

Lähiomainen = sukulaisuuden, adoption, avio- tai avoliiton tai rekisteröidyn parisuhteen perusteella läheinen: puoliso, vanhemmat, isovanhemmat, lapset, lapsenlapset ja sisarukset.

Pitkäaikaisesti toimeentulotukea saanut = vuoden aikana vähintään kuusi (6) kuukautta perustoimeentulotukea saanut

Etuus = joka myönnetään saajan aseman tai elämäntilanteen perusteella.

Ensisijainen etuus = huomioon otettava etuus, joka myönnetään ensisijaisesti toiseen etuuden nähden

Harkinnanvarainen etuus = lakisääteinen etuus, jonka saamista viranomaisen arvioi sen perusteella, täytyvätkö myöntämisedellytykset yksilöllisessä tilanteessa

Toimeentulotuki = viimesijainen etuus, jolla turvataan tuensaajan ja hänen perheensä toimeentulo silloin, kun heidän tulonsa ja varallisuutensa on katsottu riittämättömäksi välttämättömään toimeentuloon. Tavoitteena on turvata toimeentulo ja edistää itsenäistä selviytymistä silloin, kun toimeentuloa ei voi saada ansiotyöllä tai toimeentuloturvan ensisijaisilla etuuksilla.

Perustoimeentulotuki = myöntämisessä huomioidaan perusosalla katettavat menot sekä muut perusmenot suhteessa tuloihin ja varallisuuteen.

Perusosa = laskelmaan lisättävä kiinteä summa, jonka tarkoituksena on kattaa jokapäiväisen elämän välttämättömät kulut. Perusosaan sisältyy ravinto-, vaate- ja vähäiset terveysmenot sekä henkilökohtaisesta ja kodin puhtaudesta, paikallisliikenteen käytöstä, sanomalehden tilauksesta, puhelimen ja tietoliikenteen käytöstä sekä harrastus- ja virkistystoiminnasta aiheutuvat menot.

Ylijäämätulo = tulo, joka on laskennallisesti jäänyt henkilö tai perheen käytettäväksi.

Täydentävä toimeentulotuki = perustoimeentulotuen lisäksi maksettava yksilölliset erityismenot huomioiva etuus. Perustoimeentulotuki on haettava ennen kuin täydentävää toimeentulotukea voi saada.

Ehkäisevä toimeentulotuki = tarkoituksena on edistää tuensaajan turvallisuutta ja oma-aloitteista suoriutumista. Perustoimeentulotuki on haettava ennen kuin ehkäisevää toimeentulotukea voi saada.

Kiireellinen toimeentulotuki = asiasta tulee tehdä päätös käytettävien tietojen pohjalta samana tai seuraavana arkipäivänä, kiireellisyyden arvioi asian käsittelijä.

Maksusitoumus = asiakirja, jolla palvelun järjestäjä päätöksen pohjalta sitoutuu maksamaan annettavan tuotteen tai palvelun kustannukset tai osa niistä.

Vuokravakuussitoumus = toimeentulotuen maksusitoumus, jolla myöntäjä sitoutuu korvaamaan maksamattoman vuokran tietyltä ajalta tai eräitä muita vuokralaisen aiheuttamia kuluja.

Muutoksenhaku = menettely, jossa viranomaisen päätökseen haetaan muutosta.

Oikaisuvaatimus = Viranhaltijapäätöstä koskeva oikaisuvaatimus.

Oikaisupäätös = päätös, jolla korjataan aiemmin tehty virheellinen päätös.

Itseoikaisu = menettely, jossa viranomainen voi oikaisupäätöksellä korjata aiemmin antamaansa päätöstä.

8 Säännökset ja lisätietoja

Hallintolaki 6.6.2003/434

Hautaustoimilaki 6.6.2003/457

Laki asuinhuoneiston vuokrauksesta 31.3.1995/481

Laki kotoutumisen edistämisestä 14.4.2023/681

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 22.9.2000/812

Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista 3.8.1992/734

Laki toimeentulotuesta 30.12.1997/1412

Laki varhaiskasvatuksen asiakasmaksuista 1503/2016.

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.

Oppivelvollisuuslaki 30.12.2020/1214

Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301

Työttömyysturvalaki 30.12.2002/1290

Ulkomaalaislaki 30.4.2004/301

Hyvinvointialueyhtiö Hyvil Oy. Tietoa toimialoittain, sosiaalipalvelut, taloudellinen tuki. www.hyvil.fi

Kela. Kelan perustoimeentulotuki. www.kela.fi/toimeentulotuki

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön ohjeistus. www.stm.fi/toimeentulotuki